

*Anna Piotrowska**

CENTRA FINANSOWE OFFSHORE A PROBLEM NIEUCZCIWEJ KONKURENCJI PODATKOWEJ

Zarys treści. Kryzys finansowy zmienił postrzeganie centrów finansowych *offshore*. Państwa zmagające się z problemem ogromnego zadłużenia publicznego oraz instytucje międzynarodowe, szczególnie OECD, zaczęły oskarżać raje o stosowanie nieuczciwej konkurencji podatkowej. Skłoniono centra *offshore* do przyjęcia regulacji zwiększających wymianę informacji podatkowych oraz ułatwiających wzajemną pomoc administracyjną w kwestiach podatkowych.

Słowa kluczowe: centra finansowe offshore, oszustwa podatkowe.

Klasyfikacja JEL: E62, F53, H26.

WSTĘP

Centra finansowe *offshore* obecne są w światowej przestrzeni gospodarczej od kilkudziesięciu lat. Genezę ich narodzin należy wiązać z internacjonalizacją gospodarek, wzrostem skali wymiany międzynarodowej, bogaceniem się społeczeństw, a zwłaszcza ze różnicowaniem krajowych systemów podatkowych obserwowanym po II wojnie światowej (Kuchciak, 2012, s. 45–46). Centra finansowe *offshore* ulokowane są w krajach lub terytoriach w pobliżu konwencjonalnych centrów gospodarczych i stanowią ich finansowe zaplecze. Początkowo akcentowano korzyści koegzystencji w postaci ułatwienia rozliczeń finansowych, zmniejszenia ciężarów podatkowych czy też wsparcia ubogich gospodarczo regionów. Z czasem współistnienie straciło pozytywny charakter. Przedstawiciele rozwiniętych krajów formułowali

* Adres do korespondencji: Anna Piotrowska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, WNEiZ, ul. Gagarina 13A, 87–100 Toruń, e-mail: aniap@doktorant.umk.pl.

zarzuty co do nieuczciwej konkurencji o klientów i ich kapitał. Radykalizacja stanowisk państw i instytucji międzynarodowych wobec rajów podatkowych nasiliła się po wybuchu kryzysu finansowego w 2008 roku.

Celem pracy jest przedstawienie działań podejmowanych na poziomie krajowym i międzynarodowym dotyczących walki z oszustwami podatkowymi realizowanymi z wykorzystaniem centrów *offshore*. Przeprowadzona analiza przypadków pozwoliła podać w wątpliwość uczciwość i bezpieczeństwo lokowania środków w obszarach *offshore*. Na podstawie umów podpisanych między Polską a wyspą Man przedstawiono praktyczną realizację porozumień dotyczących kwestii podatkowych wypracowanych na forum OECD.

1. ZDEFINIOWANIE POJĘCIA CENTRUM FINANSOWE *OFFSHORE* ORAZ RAJ PODATKOWY

Centrum finansowe *offshore* oznacza kraj lub terytorium cechujące się atrakcyjnymi dla zagranicznych inwestorów warunkami prowadzenia działalności gospodarczej, zwłaszcza w zakresie lokowania środków pieniężnych i transferów finansowych. Dosłownie określenie „*offshore*” oznacza z dala od wybrzeża, z dala od terytorium danego kraju. Cechą centrum *offshore* jest znacznie rozbudowany sektor finansowy mający istotny udział w gospodarce danego obszaru, przerastający potrzeby lokalnych klientów. Wiązać to należy z faktem, że odbiorcami usług finansowych w takich centrach są w głównej mierze nierezydenci. Terminem zbliżonym do *offshore* jest raj lub oaza podatkowa. Generalnie, kryją się pod tymi pojęciami obszary o łagodnym systemie podatkowym. J. Głuchowski wskazuje, że cechą charakterystyczną rajów podatkowych jest niskie obciążenie podatkowe lub brak konieczności odprowadzania wybranych podatków, rygorystyczne przestrzeganie tajemnicy bankowej oraz korzystne regulacje prawne dotyczące obrotu gospodarczego. Wyróżnia on dwa główne typy sfer o niskim opodatkowaniu. Pierwsza funkcjonuje dzięki państwu, które stosuje stawki podatkowe na niskim poziomie. Ma to miejsce w przypadku, gdy realizacja przewidzianych wydatków budżetowych nie wymaga pozyskania dużych dochodów podatkowych. Druga sfera powstaje na skutek celowego wprowadzania łagodnych form opodatkowania z zamiarem przyciągnięcia kapitału zagranicznego. Strategię taką stosują zazwyczaj niewielkie terytoria, które samodzielnie nie byłyby w stanie prosperować (Głuchowski, 1996).

Generalnie, oaza podatkowa charakteryzuje się korzyściami podatkowymi, a centrum finansowe *offshore* umożliwia wykonywanie operacji finansowych na warunkach odmiennych od dopuszczalnych w obrocie krajowym,

skutkujących różnego rodzaju korzyściami, niekoniecznie podatkowymi (Wszeborowski, 2010, s. 70). Podział ten współcześnie uległ zatarciu. Przedsiębiorstwa i osoby fizyczne korzystające z usług centrów i oaz oczekują kompleksowej obsługi, obejmującej zarazem aspekty podatkowe i finansowe, ale również usługi administracyjne, księgowe, audytorskie, marketingowe czy dystrybucyjne. Część dawnych oaz w ramach realizowanej strategii marketingowej promuje siebie jako centra finansowe *offshore*. Tendencję do łączenia obu rodzajów działalności potwierdzają raporty takich instytucji, jak OECD, IMF czy Tax Justice Network (TJN). Spośród około 40 krajów, obszarów umieszczonych przez wskazane instytucje na listach, prawie wszystkie kwalifikowane są zarówno jako centra finansowe *offshore*, jak i raje podatkowe. I tak wyspa Man, Jersey i Guernsey są centrami oraz oazami dla Europy Zachodniej, Anguilla, Aruba, Bahamy, Kajmany – dla Ameryki Północnej, Bahrajn dla Bliskiego Wschodu, a Republika Vanuatu, Republika Nauru, Republika Wysp Marshall – dla Australii. Według kryteriów OECD Hongkong, Singapur, Szwajcaria, Luksemburg pełnią funkcję centrów finansowych *offshore*, a w kwestiach podatkowych co najwyżej stosują szkodliwe preferencje podatkowe (Kuchciak, 2012).

2. WARUNKI FUNKCJONOWANIA CENTRÓW FINANSOWYCH OFFSHORE

Dany kraj, region może zostać uznany za międzynarodowe centrum finansowe, jeśli funkcjonuje na jego obszarze wiele instytucji finansowych, znaczny jest udział transakcji realizowanych w walutach obcych oraz przez nierezydentów, a także odnotowuje się wysokie obroty na rynku pieniężnym i kapitałowym. W przypadku centrów finansowych *offshore* spełnione muszą być dodatkowe warunki, takie jak (OECD, 1998; Chrabonszczewska, Oręziak, 2000; Zoromé 2007):

- polityczna i gospodarcza stabilizacja zapewniająca bezpieczeństwo ulokowanych środków,
- preferencyjny system podatkowy, zwłaszcza wobec nierezydentów, oznaczający brak podatków lub ich niski poziom,
- system finansowy bazujący głównie na zagranicznych aktywach,
- ścisłe przestrzeganie tajemnicy bankowej i brak wymiany informacji finansowych,
- elastyczne regulacje prawne i finansowe, których skutkiem może być brak przejrzystości,
- niskie koszty rejestracji i prowadzenia działalności gospodarczej,
- brak konieczności prowadzenia działalności na danym terytorium,

- obecność wykwalifikowanych przedstawicieli otoczenia biznesowego – doradców finansowych, podatkowych, prawnych,
- wyposażenie w nowoczesne systemy łączności i przetwarzania danych.

Funkcjonowanie centrum stwarza korzyści dla osób fizycznych oraz prawnych w postaci redukcji ciężaru podatkowego, zabezpieczenia majątku przed wierzycielami, możliwości ukrycia aktywów inwestycyjnych, jak też realizacji operacji z zakresu obrotu gospodarczego czy finansowego przy uwzględnieniu liberalnych regulacji prawnych. Osiągnięcie wspomnianych korzyści wymagać może zmiany miejsca rezydencji podatkowej, transferu środków pieniężnych i innych aktywów na rachunki otwarte w centrum *offshore*, stosowania spółki rotacyjnej, założenia trustu, spółki inwestycyjnej, finansowej, doradczej, holdingowej lub prywatnej fundacji (Gravelle, 2013). Tradycyjne banki i firmy ubezpieczeniowe umożliwiają swoim klientom korzystanie z dobrodziejstw centrów *offshore*, tworząc specjalne filie zwane captive bank i captive insurance.

Metody optymalizacji podatkowej opierają się na braku lub niskim opodatkowaniu dywidend transferowanych między podmiotami z grupy kapitałowej, stosowaniu cen transferowych, wykorzystaniu umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, w tym przrzucaniu zysków realizowanych w ramach grupy w obszary niżej opodatkowane, bądź obciążaniu długami jednostek z obszarów o wysokim poziomie opodatkowania. Jedną z metod jest możliwość niewykazywania dochodów.

Korzyści, jakie odczuwa region z faktu funkcjonowania strefy, to wzrost wpływów budżetowych, powstanie nowych miejsc pracy, wzrost kwalifikacji administracji państwowej i pracowników instytucji finansowych, a także ułatwiony dostęp gospodarki i rządu do zagranicznych kapitałów. Stworzenie w danym regionie centrum *offshore* było też sposobem na uniezależnienie się od dochodów z rolnictwa i turystyki czy formą wyjścia poza sektor surowcowy.

3. GOSPODARCZE ZNACZENIE CENTRÓW OFFSHORE

Termin oaza podatkowa pojawił się w latach 50. ubiegłego wieku. Jednak początków uprzywilejowanego traktowania przedsiębiorców można doszukiwać się w działaniach stanu Nowy Jork, a później Delaware pod koniec XIX wieku. Korzyści w zakresie podatków i usług bankowych w latach 30. XX wieku zaczęły stosować Szwajcaria i Lichtenstein. Lata 50. to z kolei rozwój eurorynków, a przez to przepływów kapitału w ujęciu międzynarodowym. Kolejne dwie dekady to okres gwałtownego przyrostu liczby rajów

podatkowych. Niewątpliwa zasługa w tym finansistów i prawników z Wall Street oraz City (The Economist, 2013a).

Według „The Economist” na świecie funkcjonuje obecnie 50–60 rajów podatkowych. Zarejestrowanych jest w nich około 2 milionów firm, działają tysiące banków, firm ubezpieczeniowych i funduszy zarządzających aktywami. Niektóre centra finansowe *offshore* wyspecjalizowały się w konkretnych usługach. Kajmany uchodzą za centrum dla funduszy hedgingowych, Bermudy zaś reasekuracji. Wśród obszarów, gdzie zarejestrowanych jest najwięcej firm w przeliczeniu na 100 mieszkańców, są odpowiednio Brytyjskie Wyspy Dziewicze – 1995 firm, Kajmany – 161 firm oraz, co powinno wzbudzić zdziwienie i zmienić wyobrażenie o obszarach stosujących korzystne warunki funkcjonowania firm, stan Delaware – 104 firmy na 100 mieszkańców. Centra *offshore* upodobali sobie armatorzy. W rajach zarejestrowanych jest większość dużych statków handlowych. Ponad 30% globalnych zagranicznych inwestycji bezpośrednich realizowana jest poprzez centra *offshore*. Szacunki Boston Consulting Group mówią o zgromadzonym w rajach prywatnym majątku finansowym, opiewającym na 8 bilionów dolarów, spośród 123 bilionów ogółem. Z kolei J. Henry, doradzący TJN, wartość zgromadzonych nieopodatkowanych aktywów w centrach *offshore* w 2010 roku określił na 21–32 bilionów dolarów (The Economist, 2013b). Natomiast w samych tylko Stanach Zjednoczonych roczne ubytki w dochodach podatkowych z tytułu unikania lub uchylania się od opodatkowania z wykorzystaniem podmiotów zarejestrowanych w centrach *offshore* szacowane są dla osób fizycznych na 40–70 miliardów dolarów, a w przypadku osób prawnych na 10–90 miliardów dolarów. W Wielkiej Brytanii ubytki w podatkach szacowane są natomiast na około 7% zrealizowanych wpływów (Gravelle, 2013).

Według Lane i Milesi-Ferretti (2010) w 32 małych centrach finansowych, których populacja w 2007 roku stanowiła zaledwie 0,20% populacji światowej, a udział w globalnym PKB wynosił 0,25%, całkowite aktywa i zobowiązania finansowe stanowiły ponad 8% zewnętrznych zasobów światowych. W tym czasie centra finansowe, takie jak: Cypr, Holandia, Belgia, Irlandia, Islandia, Wielka Brytania, Szwajcaria, Singapur, Hongkong zgromadziły około 33% zewnętrznych światowych zasobów finansowych.

Tabela 1. Międzynarodowe aktywa bankowe w wybranych państwach i terytoriach (w mld dolarów)

Państwo, terytorium	Grudzień 2010 r.	Marzec 2013 r.
Kajmany	1 761	1 388
Jersey	298	256
Cypr	93	58
Bahama	520	330
Szwajcaria	805	695
USA	3 599	3 135
Makao	45	71
Australia	249	331
Hongkong	830	986
Japonia	2 834	3 184
Szwecja	368	455

Źródło: BIS (2013), *Locational banking statistics*, http://www.bis.org/statistics/r_qa1312_hanx2a.pdf (9.09.2013).

Określając miejsce centrów finansowych *offshore* w gospodarce światowej, należy skupić się na najsilniej rozwiniętym segmencie rynku, czyli finansowym. Na przykładzie sektora bankowego można zrozumieć, w jaki sposób te niewielkie i mało znaczące obszary gospodarcze zyskały istotne udziały w rynku globalnym. Podając za Bank for International Settlements, w 2006 roku międzynarodowe aktywa bankowe zgromadzone na Kajmanach miały wartość 1 671 mld dolarów, co stanowiło zgodnie z obliczeniami autorki 576-krotność PKB tego regionu, który wynosił wówczas 2,9 mld \$. Sektor finansowy tworzył około 12% PKB i dawał zatrudnienie 17% osób. W przypadku Jersey aktywa miały wówczas wartość 444 mld dolarów, co stanowiło ponad 85-krotność GVA¹ obszaru, udział sektora finansowego w gospodarce wyspy to 50%, a w zatrudnieniu 22%. Uogólniając, od końca lat 90. do 2008 roku udział aktywów międzynarodowych utrzymywanych w obszarach *offshore* przez banki raportujące BIS w całości aktywów międzynarodowych sektora bankowego miał wartość około 12%, dla pasywów było to 15–16% (Government Commission on Capital Flight from Poor Countries, 2009, s. 78–79, 99–107; Torres, 2013, s. 15). Najnowsze dane zgromadzone przez BIS (dane za I kwartał 2013 r.) zawarte w raporcie *Locational banking statistics* (tabela 1), dotyczące zewnętrznych, międzynarodowych aktywów bankowych, wskazują na odpływ kapitału z centów *offshore*

¹ GVA (ang. Gross Value Added) jest miarą ekonomiczną stosowaną dla opisu stanu gospodarki Jersey.

takich jak Kajmany, Bermudy oraz Cypr. Wskazują także na aktualne preferencje geograficzne w zakresie lokowania kapitału (BIS, 2013).

4. DZIAŁANIA PAŃSTW I INSTYTUCJI MIĘDZYNARODOWYCH ZMIERZAJĄCE DO OGRANICZENIA NIEUCZCIWEJ KONKURENCJI PODATKOWEJ

Przez wiele lat raje podatkowe funkcjonowały obok centrów onshore. Choć budziły kontrowersje, nie zwalczano ich. Pod koniec lat 90. XX wieku centra *offshore* zaczęły być kojarzone ze szkodliwą, nieuczciwą konkurencją podatkową. OECD jako jedna z pierwszych instytucji przeprowadziła badania dotyczące funkcjonowania rajów i opublikowała w 1998 roku raport *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*. Następnie w 2000 roku, bazując na raporcie, sformułowano zalecenia odnoszące się do krajowych systemów podatkowych oraz wymiany informacji i współpracy międzynarodowej przy identyfikowaniu i eliminowaniu szkodliwej konkurencji podatkowej. W kolejnym raporcie z 2000 roku *Towards Global Tax Cooperation: Progress In Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices* zawarto listę 41 rajów podatkowych, wskazano szkodliwe praktyki oraz wyznaczono harmonogram działań i możliwe restrykcje wymierzone w raje. W tym samym czasie Forum Stabilności Finansowej powołane przez G7 wyodrębniło 42 centra *offshore*. Lista ta została uzupełniona przez MFW o 4 kolejne terytoria.

Wybuch kryzysu finansowego na świecie zmobilizował kraje i instytucje międzynarodowe do bardziej zdecydowanych działań wymierzonych w raje. W kwietniu 2009 roku OECD opublikowała czarne i szare listy krajów, które nie uczestniczyły w wymianie informacji podatkowych w aspekcie międzynarodowym lub czyniły to w sposób niezadowolający. Zaczęto stosować czarny PR i wywierać presję na władze tych terytoriów. Wymagano, aby raje dostosowywały swoje prawo do międzynarodowych standardów podatkowych, podpisywały umowy o wymianie informacji podatkowych (Tax Information Exchange Agreements) oraz o unikaniu podwójnego opodatkowania. Efekty tych działań są zadowolające. Do 5 grudnia 2012 roku wszystkie kraje OECD, G20 oraz centra *offshore* z wyjątkiem Nauru wprowadziły lub przyjęły zobowiązanie do zwiększenia przejrzystości swoich systemów podatkowych poprzez wymianę informacji podatkowych (OECD, 2012). W niektórych przypadkach spełnienie warunku minimum dwunastu dwustronnych umów potraktowano z dużą dozą ironii. Bardzo często umowy były podpisywane między rajami podatkowymi lub z obszarami o niewielkim

znaczeniu dla wymiany informacji podatkowych, takimi jak Grenlandia (OECD, 2011).

Kwestie podatkowe są od wielu lat obszarem współpracy Rady Europy i OECD. Już w 1988 roku opracowano konwencję o wielostronnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych. Kryzys finansowy spowodował jednak, że dostrzeżono konieczność poszerzenia zakresu współpracy oraz umożliwienia większej liczbie krajów przystąpienia do porozumienia. Od połowy 2011 roku obowiązuje poprawiona wersja konwencji. W ciągu dwóch lat wielostronne umowy, których rezultatem jest możliwość prowadzenia kontroli przez administrację podatkową danego kraju za granicą czy wymiana informacji podatkowych, podpisało już, lub wyraziło taką wolę, około 60 państw. OECD widzi konieczność dalszej współpracy w tej materii i proponuje wprowadzić w 2014 roku wśród krajów sygnatariuszy porozumień wielostronnych informatyczną platformę do automatycznej wymiany informacji podatkowych. Dane finansowe podlegające automatycznej wymianie obejmowałyby: odsetki, dywidendy, salda rachunków bankowych, dochody z produktów ubezpieczeniowych i z tytułu sprzedaży aktywów finansowych (OECD, 2013b).

Zwykle raje podatkowe kojarzą się z wyspami położonymi gdzieś na morzach i oceanach świata. Jednak zdaniem Komisji Europejskiej, a także senatu USA, Irlandia, Luksemburg oraz Holandia stosują w swoich systemach prawnych zapisy zbyt daleko uprzywilejowujące koncerny międzynarodowe i tym samym występują w roli rajów podatkowych. Przykładowo, oskarża się rząd Irlandii o umożliwienie korzystania przez Apple z preferencyjnej 2% stawki CIT. Szacuje się ubytki z tego tytułu w dochodach USA tylko w 2012 roku na 9 mld dolarów. Koncern Starbucks natomiast przez ostatnich 14 lat odprowadził do brytyjskiego fiskusa tylko 8,6 miliona funtów podatku dochodowego. W optymalizacji podatkowej wykorzystywał spółki zarejestrowane w Holandii (Kozieł, 2013, s. 18). Mając to na względzie, nie powinno dziwić, że poza działaniami OECD, Unii Europejskiej czy MFW wysokim stopniem aktywność w zwalczaniu rajów wykazują się też poszczególne kraje. Dotyczy to zwłaszcza zamożnych krajów zachodnich, których obywatele często korzystali z możliwości uchylania się od podatków, jakie dawały raje podatkowe.

Działania Stanów Zjednoczonych przeciwko oszustom podatkowym prowadzone są w dwóch obszarach. Pierwszy to przyjmowanie odpowiednich regulacji prawnych, drugi to sądowe batalie z podmiotami, które uszczuplały dochody podatkowe USA lub umożliwiały takie praktyki.

W marcu 2010 roku Senat USA wprowadził drastyczną ustawę Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), która nakazuje bankom oraz zagra-

nicznym instytucjom finansowym ujawnianie amerykańskiej służbie podatkowej IRS rachunków obywateli amerykańskich i podmiotów gospodarczych z poważnymi udziałami podatników USA w strukturach właścicielskich. Zdaniem prawników ustawa ta, mając na uwadze słuszny interes amerykańskiego państwa i podatnika, narusza podstawowy filar światowego systemu bankowego, jakim jest tajemnica bankowa, oraz zbyt ingeruje w systemy prawne obcych krajów (Nogacki, Ciecierski, 2012).

Spośród wielu działań różnych państw w walce z nieuczciwymi podatnikami wspomnieć można o wprowadzeniu dotkliwej sankcji dla osób ukrywających dochody przed brytyjskim fiskusem oraz o wartym przeanalizowania pomysłu władz Kanady na powiększenie zasobu informacji o podmiotach ukrywających dochody lub majątek w centrach *offshore*. W pierwszym przypadku HMRC nakłada karę w wysokości do 200% podatku od ukrytego majątku (HMRC, 2013). W drugim przypadku każdy, kto dostarczy informację o oszustwach podatkowych, które przełożą się na wpływy co najmniej 100 tysięcy dolarów, otrzyma 15% odzyskanej przez państwo kwoty (Ernst & Young, 2013).

5. BEZPIECZEŃSTWO INWESTYCJI W CENTRACH *OFFSHORE*

Przez wiele lat obszary *offshore* były dosłownie rajami dla osób unikających płacenia podatków. Wydarzenia kilku ostatnich lat uświadomiły jednak klientom instytucji finansowych, głównie banków, że w dzisiejszym świecie nie istnieje taka kategoria jak w pełni bezpieczna lokata czy inwestycja finansowa. Przedstawiciele brytyjskiego urzędu skarbowego ujęli to jeszcze dobitniej: „Nie ma takiej jurysdykcji, gdzie brytyjscy podatnicy czuliby się pewnie, chowając swoje dochody i aktywa przed HMRC” (HMRC, 2013, s. 2).

Kraje, takie jak Szwajcaria oraz Lichtenstein, zbudowały swoją pozycję ekonomiczną, opierając się na sektorze finansowym. Niewątpliwym ich atutem w oczach inwestorów było rygorystyczne prawo i praktyka w zakresie tajemnicy bankowej. Konsekwencją wydarzeń, które miały miejsce w 2008 roku, jest trwała utrata reputacji tych centrów. Przyczyniły się do tego wycieki danych na temat tajnych kont zamożnych klientów oraz działania amerykańskiej administracji i wymiaru sprawiedliwości. Pracownicy szwajcarskiej filii HSBC oraz banku LGT skopiowali, a następnie przekazali służbom wywiadowczym i skarbowym kilku państw dane dotyczące kilkudziesięciu tysięcy kont. W przypadku banku UBS jego menedżerowie i pracownicy zostali oskarżeni o pomoc amerykańskim obywatelom w oszustwach skarbowych. Rządy i sądy tych krajów długo opierały się międzynarodowej presji.

Ostatecznie wdrożyły przepisy zwiększające przejrzystość finansową i podatkową.

Innym ciekawym przypadkiem centrum *offshore* jest/był Cypr. Kraj ten należy do UE, co gwarantowało mu pewną stabilizację. Jednocześnie system podatkowy Cypru był bardzo atrakcyjny na tle innych krajów członkowskich. Niskim stawkom CIT i VAT towarzyszyły liczne zwolnienia. Panował także sprzyjający klimat do rozwoju biznesu. Według danych NBP, łączna wartość polskich inwestycji bezpośrednich na Cyprze do końca 2011 roku miała wartość 2,5 mld euro (Cieślak-Wróblewska, 2013). Ogromna ilość kapitału zgromadzona w cypryjskich bankach przekraczała potrzeby lokalnego rynku. Wystąpiła pokusa zainwestowania go w bardziej ryzykowne projekty, w tym także w obligacje bankrutującej Grecji. Nietrafione inwestycje były główną przyczyną problemów finansowych Bank of Cyprus oraz Laiki. Długo zwlekano z pomocą międzynarodową dla Cypru. Działo się tak dlatego, że kraje Europy Zachodniej niewiele by straciły na upadłości i utracie zaufania w stosunku do Cypru. Zaproponowany plan stabilizacyjny dla sektora bankowego i finansów publicznych zakładał zdobycie części środków przez rząd Cypru z rynku wewnętrznego. Jednym ze źródeł miał być podatek od depozytów. Już sama propozycja takiego podatku zniszczyła reputację tego małego państwa uznawanego przez szereg lat za centrum *offshore*. W przyjętym ostatecznie rozwiązaniu posiadacze depozytów przekraczających kwotę 100 tysięcy euro ulokowanych w dwóch wspomnianych bankach stracą 47,5% swoich środków.

6. DZIAŁANIA POLSKI W OBSZARZE PODATKÓW I RAJÓW PODATKOWYCH

Kwestia rajów podatkowych i szczelności systemu podatkowego ma także swoje odbicie w polskim prawodawstwie. Już w 1992 roku w przepisach ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych zdefiniowano nieograniczony i ograniczony obowiązek podatkowy. W 1997 roku (Ministerstwo Finansów, 1997), a następnie w 2009, w drodze rozporządzeń ministra finansów, oraz w 2005 roku w nowelizacji ordynacji podatkowej uregulowano kwestię cen transferowych. W roku 2000 określono w rozporządzeniu ministra finansów listę krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową (Ministerstwo Finansów, 2000). Po fali krytyki w 2005 roku opublikowano zweryfikowaną listę (Ministerstwo Finansów, 2005). 8 maja 2013 roku zaczęło obowiązywać nowe rozporządzenie, zawierające ostatecznie listę 37 krajów oraz terytoriów, w których lub z którymi prowadzenie biznesu wymaga

szczegółowego raportowania i podlega szczególnej kontroli organów skarbowych (Ministerstwo Finansów, 2013).

Polska, będąc aktywnym członkiem OECD, realizuje zaprezentowane wcześniej postanowienia dotyczące wymiany informacji i współpracy międzynarodowej w kwestiach podatkowych. Na podstawie umów zawartych między Rzeczpospolitą Polską a wyspą Man w dniu 7 marca 2011 roku, a w szczególności umowy o wymianie informacji w sprawach podatkowych, przedstawiono poniżej najważniejsze postanowienia wynikające z wzorców porozumień opracowanych na forum OECD.

W części: Przedmiot i zakres umowy, zawarto stwierdzenie, iż prawa i środki ochrony zagwarantowane osobom przez ustawodawstwo lub praktykę administracyjną strony proszonej o pomoc będą nadal stosowane, o ile nie ograniczają one nadmiernie lub nie opóźniają efektywnej wymiany informacji.

W części: Jurysdykcja, wskazuje się na brak obowiązku strony proszonej do udzielenia informacji, które nie znajdują się w posiadaniu jej organów.

W części: Podatki, wskazano podatki, których dotyczy umowa. W omawianym porozumieniu jako przedmiot określa się podatek PIT oraz CIT w przypadku Polski, natomiast dla wyspy Man przedmiotem są podatki od dochodu i zysku, niezależnie od nazwy oraz tego, czy uległy w późniejszym okresie zmianie bądź zastąpieniu przez inne o podobnym charakterze.

W części: Wymiana informacji na wniosek, określono zakres i szczególność pozyskiwanej informacji przekraczającej własne potrzeby strony proszonej. Zagwarantowano uzyskanie stosownych informacji z banków i innych instytucji finansowych, dotyczących partnerów spółek oraz funduszy powierniczych.

W części: Kontrola podatkowa za granicą, podano warunki przeprowadzenia kontroli podatkowej na terytorium strony proszonej.

W części: Możliwość odrzucenia wniosku, wskazano sytuacje, kiedy może nastąpić odmowa pomocy. Może to nastąpić, gdy przekazanie żądanej informacji byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym, wiązało się z ujawnieniem tajemnicy handlowej, gospodarczej czy zawodowej, lub informacja taka w łatwy sposób mogłaby być pozyskana na terytorium strony proszącej (Ministerstwo Finansów, 2011).

PODSUMOWANIE

Funkcjonowanie centrów finansowych *offshore* od wielu lat budziło skrajne odczucia. Podziw z racji wielkości obracanych kapitałów oraz szacunek dla eksperckiej wiedzy doradców, z jednej strony, mieszały się z kry-

tyką umożliwiania oszustw podatkowych i finansowych – z drugiej strony. Centra *offshore* stwarzają warunki do unikania i uchylania się od opodatkowania. Negatywnej ocenie tych praktyk powinna jednak towarzyszyć analiza stopnia restrykcyjności krajowych systemów podatkowych. Często stawki podatkowe obowiązujące w krajowym systemie podatkowym są zbyt wysokie w odczuciu obywateli i naruszają postulat sprawiedliwości podatkowej. Zdarza się też, że pewne czynności prawne, jak podział, połączenie przedsiębiorstwa czy przesunięcia praw własności w ramach grupy kapitałowej, podlegając krajowym przepisom, rodzą obciążenia podatkowe, podczas gdy rozwiązania stosowane w innych krajach traktują tę kwestię znacznie łagodniej. Właśnie brak właściwego prawa w zakresie transferu własności wskazywany jest często przez polskich przedsiębiorców jako główny powód korzystania z obcych jurysdykcji.

Kryzys finansowy znacznie wpłynął na funkcjonowanie centrów finansowych *offshore*. Wskutek wprowadzenia licznych wymuszonych regulacji nastąpiło ucywilizowanie usług świadczonych w centrach *offshore*. Wzrost przejrzystości rynków przyczynił się do zmniejszenia atrakcyjności centrów dla wielu klientów. To, w połączeniu z licznymi aferami dotyczącymi poufnych kont klientów, przyczyniło się do odpływu kapitału z centrów, ale również do zmiany miejsc jego lokacji. Na znaczeniu zyskały centra azjatyckie z Bliskiego i Dalekiego Wschodu.

Podsumowując, motywacja wprowadzania przytoczonych w pracy zmian w systemach podatkowych i walka z rajami podatkowymi nie była odpowiednia. Działania rządów i instytucji wynikały głównie z problemów fiskalnych i ogromnego zadłużenia finansów publicznych. Jednak efektem wprowadzonych regulacji i podpisanych umów jest wzrost poczucia sprawiedliwości społecznej oraz faktyczne przekonanie, że w kosztach utrzymania struktur państwa partycypują wszyscy obywatele, także zamożni.

LITERATURA

- BIS (2013), *Locational banking statistics*, http://www.bis.org/statistics/r_qa1312_hanx2a.pdf (9.09.2013).
- Chrabonszczewska E., Oręziak L. (red.) (2000), *Międzynarodowe rynki finansowe*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa.
- Cieślak-Wróblewska A. (2013), *Polskie firmy „zainwestowały” na wyspie już 2,5 mld euro*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/991323.html> (16.05.2013).
- Ernst & Young (2013), *Tax Alert – Canada*, No. 22.
- The Economist (2013a), *Enduring charms. A brief history of tax havens*, [w:] *Special Report: Offshore Finance*, 406 (8823).
- The Economist (2013b), *Storm survivors*, [w:] *Special Report: Offshore Finance*, 406 (8823).
- Głuchowski J. (1996), *Oazy podatkowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa.

- Government Commission on Capital Flight from Poor Countries (2009), *Tax havens and development. Status, analyses and measures*, Official Norwegian Reports, 19, Oslo, http://www.regjeringen.no/pages/2223780/pdfs/nou200920090019000en_pdfs.pdf (4.09.2013).
- Gravelle J.G. (2013), *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*, Congressional Research Service, <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/R40623.pdf> (8.09.2013).
- HMRC (2013), *No safe havens. Our offshore evasion strategy 2013 and Beyond*, HM Revenue & Customs, London, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/193112/offshore-strategy_1_.pdf (15.11.2013).
[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Tax_Alert_2013_No_49/\\$FILE/TaxAlert2013No49.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Tax_Alert_2013_No_49/$FILE/TaxAlert2013No49.pdf) (17.11.2013).
- Kozieł H. (2013), *Bruksela bierze się za raje podatkowe wewnątrz UE*, „Parkiet”, 213, s. 18.
- Kuchciak I. (2012), *Raje podatkowe w zmniejszaniu obciążeń podatkowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Lane P.R., Milesi-Ferretti G.M. (2010), *Cross-Border Investment in Small International Financial Centers*, IMF Working Paper, 10/38, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp1038.pdf> (2.09.2013).
- Ministerstwo Finansów (2011), *Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Wyspą Man o wymianie informacji w sprawach podatkowych*, http://www.finance.mf.gov.pl/documents/766655/1155609/20110307_WyspaMan_TIE_A_tekst_pl.pdf (5.09.2013).
- Nogacki R., Ciecierski M. (2012), *Amerykańskie prawo biczem na raje podatkowe*, <http://globeconomy.pl/content/view/4819/10/> (9.09.2013).
- OECD (1998), *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, OECD Publishing, Paris, DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264162945-en>.
- OECD (2011), *Recent Tax Information Exchange Agreements. Countering Offshore Tax Evasion*, <http://www.oecd.org/ctp/harmful/43775845.pdf> (10.11.2013).
- OECD (2012), *A Progress Report On The Jurisdictions Surveyed By The OECD Global Forum In Implementing The Internationally Agreed Tax Standard*, <http://www.oecd.org/tax/transparency/progress%20report%20december%202012.pdf> (9.09.2013).
- OECD (2013a), *Locational banking statistics*, http://www.bis.org/statistics/r_qa1312_hanx2a.pdf (9.09.2013).
- OECD (2013b), *OECD calls on G20 finance ministers to support next steps in clampdown on tax avoidance*, <http://www.oecd.org/newsroom/oecd-calls-on-g20-finance-ministers-to-support-next-steps-in-clampdown-on-tax-avoidance.htm> (20.10.2013).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 10 października 1997 roku w sprawie sposobu i trybu określania dochodów podatników w drodze oszacowania cen w transakcjach dokonywanych przez tych podatników (DzU z 1997 r., Nr 128, poz. 833).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2000 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową (DzU z 2000 r., Nr 115, poz. 1203).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową dla celów podatku dochodowego od osób fizycznych (DzU z 2005 r., Nr 94, poz. 790).
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie podatku dochodowego od osób prawnych (DzU z 2013 r., Nr 0, poz. 494).

- Torres G. (2013), *Credit analysis: Cayman Islands, Government of*, Moody's Investors Service, 160749.
- Wszeborowski T. (2010), *Centra finansowe offshore w warunkach globalizacji na przykładzie Szwajcarii i Lichtensteinu*, [w:] Kalinowski M., Pronobis M. (red.), *Innowacje na rynkach finansowych*, CeDeWu, Warszawa.
- Zoromé A. (2007), *Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition*, IMF Working Paper, 07/87, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0787.pdf> (02.09.2013).

OFFSHORE FINANCIAL CENTRES AND UNFAIR TAX COMPETITION

A b s t r a c t. The financial crisis has changed the perception of offshore financial centers. States struggling with the problem of huge public debt and international institutions, especially the OECD, began to accuse tax havens of using the unfair tax competition. Offshore centers were persuaded to adopt regulations which improve the exchange of tax information and facilitate mutual administrative assistance in tax matters.

K e y w o r d s: offshore financial centre, tax evasion.